

Vägen till ett pensionssystem i världsklass

En vitbok från Folksam om läget för det svenska pensionssystemet, dess utmaningar och behovet av nödvändiga förändringar för att Sverige ska kunna fortsätta leverera pensioner i världsklass.

Folksam

Om Folksam

Folksam är ett ömsesidigt bolag, vilket innebär att det är våra kunder som tillsammans äger Folksam. Vi försäkrar nästan varannan svensk och har hand om pensionen för nära två miljoner individer. Det gör oss störst på försäkring i Sverige och till en av Sveriges största kapitalförvaltare.

Vi engagerar oss i det våra kunder bryr dig om. Därför arbetar vi med miljö, trafiksäkerhet, och med att investera våra kunders pengar i ansvarsfulla företag. Allt för att påverka utvecklingen mot en hållbar värld.

Folksam har närmare 4 000 medarbetare och är ett välskött och finansiellt starkt företag som mår bra. Vårt överskott går tillbaka till våra kunder i form av återbäring. Vi har inga andra ägarintressen att tillgodose och styrs inte av kortsiktiga vinstintressen. För oss är nöjda kunder och nöjda ägare samma sak.

Vår vision är att våra kunder ska känna sig trygga i en hållbar värld och vår affärsidé är att vara det företag som erbjuder försäkringar och pensionssparande som skapar trygghet och gillas av många. Vi finns över hela landet och tillsammans med våra dotterbolag erbjuder vi en bredd av tjänster som inte många andra har.

Innehåll

Sid 2 Om Folksam

Sid 4 Förord: Är det dags för en reformering av det svenska pensionssystemet?

Sid 6 Sammanfattning av fakta från vitboken

Sid 7 Det svenska pensionssystemet

Sid 9 Pensionsförsäkring bättre för pensionen än pensionssparande

Sid 10 Den allmänna pensionen

Sid 16 Tjänstepensionen

Sid 19 Individuell pensionsförsäkring

Sid 23 Jobbande pensionärer

Sid 25 Bilaga 1

Sid 26 Bilaga 2

Ett pensionssystem i förändring

Om vi på klassiskt vis illustrerar det svenska pensionssystemet med hjälp av en pyramid består basen av allmän pension från staten, mellanskiktet av kollektivavtalad eller motsvarande tjänstepension för anställda och toppskiktet av frivillig privat pension.

Pensionspyramiden har successivt växt fram under de senaste 100 åren och har vid ett par tillfällen genomgått betydande reformering.

Senast skedde det 1994 då en bred riksdagsmajoritet bestående av Centerpartiet, Folkpartiet, Kristdemokraterna, Moderaterna och Socialdemokraterna beslutade att ersätta folkpensionen och den allmänna tilläggspensionen (ATP) med ett nytt allmänt pensionssystem. Systemet sjösattes år 1999. Genom detta skulle ett statsfinansiellt stabilt och rättvist pensionssystem skapas. Parallellt med reformeringen av det allmänna pensionssystemet har tjänstepensionssystemen successivt förändrats.

Med utgångspunkt i erfarenheterna från de år som har passerat sedan det nya pensionssystemet började gälla har Folksam tagit fram denna vitbok om läget för det svenska pensionssystemet och dess utmaningar.

På Folksam förvaltar vi idag runt 300 miljarder kronor av svenska tjänstepensioner vilket gör oss till ett av branschens ledande pensionsbolag. Vi engagerar oss i det som våra kunder bryr sig om och vi vet att pensionsutfallet är något som förr eller senare blir en avgörande fråga för våra kunder.

Ambitionen med denna vitbok är att inspirera till idéutveckling och diskussioner som slutligen resulterar i bättre pensioner för alla.

Jens Henriksson
Vd och koncernchef, Folksam

Sammanfattning av fakta från vitboken

En mörk pensionsframtid väntar dagens ungdom

Den totala pensionsnivån faller i förhållande till pensionärernas slutlön. Årskull 1938 fick 86 procent av slutlönen i pension, medan motsvarande andel för årskull 1947 var 79 procent. Orsaken till att den totala pensionen faller som andel av slutlönen är att den allmänna pensionen successivt har minskat från 61 procent av slutlönen för årskull 1938 till 51 procent för årskull 1947. Om utvecklingen fortsätter enligt samma mönster så fortsätter pensionsfallet. En framskrivning av kompensationsnivån för den allmänna pensionen visar exempelvis att en person som är född 1990 endast kommer att få 43 procent av sin lön i allmän pension.

Kvinnor får 5 553 kronor mindre i pension per månad än män, det är först personer födda 1997 och senare som kan få jämställda pensioner

Den genomsnittliga totala pensionsnivån för kvinnor födda 1947 uppgick till 16 433 kronor/månad, vilket motsvarar 75 procent av den genomsnittliga pensionen för män (21 986 kronor/månad). Även om kvinnliga pensionärer i Stockholm har den högsta pensionen bland landets kvinnor, 18 368 kronor/månad, är den lägre än den genomsnittliga pensionen för män i samtliga län och regioner i landet. Det betyder att pensionsgapet har minskat med 5 procentenheter jämfört med årskull 1938. Med nuvarande minskningstakt sluts gapet år 2062 när årskull 1997 fyller 65 år.

Nästan alla pensionärer har tjänstepension, men 63 800 saknar. Totalt saknar 450 000 personer på den svenska arbetsmarknaden tjänstepension

Andelen personer med tjänstepension har ökat något när vi jämför årskull 1938 med 1947, från 90 till 93 procent. Tjänstepensionssystemen har lägst täckningsgrad bland låginkomsttagarna där andelen uppgår till 79 procent, medan täckningsgraden bland medel- och höginkomsttagarna är 98 procent. Män har nästan dubbelt så mycket i tjänstepension som kvinnor.

Privat pensionsförsäkring en allt viktigare komponent för en trygg pension samtidigt som villkoren försämrats

I år sänktes avdragsrätten för pensionssparande från 12 000 till 1 800 kronor för att slopas helt nästa år. Parallellt med att den allmänna pensionen faller växer en ny arbetsmarknad fram där tjänstepension inte är en självklarhet för alla. Behovet är större än någonsin att möjligheten och incitamenten till en individuell pensionsförsäkring stärks.

Pensionärsjobba ökar kraftigt

Många pensionärer har kvar en fot i arbetslivet, samtidigt som de tar ut hel ålderspension. I årskull 1938 var det 31 procent som hade arbetsinkomster året efter att de hade gått i pension. Motsvarande andel för årskull 1947 var 47 procent.

Det svenska pensionssystemet

Pension – från familjeansvar till nationell angelägenhet

Historiskt har familjen axlat det största ansvaret för sina åldrade medlemmar, men även samhället och arbetsgivaren har delat ansvarsbördan. I Sverige blev bönderna redan år 1664 skyldiga att:

”Ej förskjuta det tjänstehjon, som oavbrutet hos honom troget och väl tjänat ifrån sitt trettionde år och till dess det för ålderdom kommit i den belägenhet, att ingen med dess tjänster kan vara belåten, utan drage husbonde försorg, att sådant berömvärt tjänstehjon till sin död har skälig utkomst och skötsel.” [1)]

Åldringar som saknade en egen förmögenhet eller barn som kunde ta hand om dem placerades i kommunernas fattigstugor. I slutet av 1800-talet bidrog industrialismen till att underminera bondesamhällets strukturer. Kommunernas allt mer skenande kostnader för fattigvården tvingade slutligen Karl Staffs regering att lägga fram ett förslag om folkpension för riksdagen som trädde ikraft år 1914. Sverige blev därmed först i världen med ett allmänt och obligatoriskt pensionssystem. Folkpensionen höjdes successivt till en anständig nivå och kompletterades år 1960 med den så kallade allmänna tilläggspensionen – ATP. Under den här perioden vidareutvecklades också de kollektivavtalade tjänstepensionssystemen, som också var obligatoriska för de som omfattas av avtalen. En utveckling som staten har främjat med fördelaktiga skatteregler.

Reformering av ATP-systemet

Under 1980-talet växte insikten om att löftet som följde med ATP-systemet, det vill säga en pension som skulle motsvara 60 procent av de 15 bästa inkomståren, skulle bli svårt att infria med mindre än höjda avgifter till systemet. Utredningar kördes igång och år 1994 presenterades ett förlag som fick stöd av riksdagens borgerliga partier och Socialdemokraterna.

Fem år senare startades systemet upp, vilket innebar att folkpensionen och ATP skrotades, med undantag för den så kallade mellangenerationen, och ersattes av ett pensionssystem som består dels av en avgiftsbestämd del som inkluderar inkomst- och premiepension, dels en grundtrygghetspension som kallas för garantipension.

I samband med att det allmänna pensionssystemet reformerades har de kollektivavtalade tjänstepensionssystemen successivt övergått från förmåns- till avgiftsbestämda pensioner. Tjänstepensionsförvaltarna har därför byggt upp valsystem där anslutna pensionssparare kan välja mellan olika fonder och traditionella pensionsförsäkringar. Framöver kommer inte endast anställdas tjänsteår och slutlön avgöra pensionsnivån, utan deras slutliga pensionskapital som premier och avkastning genererat.

Pension som en form av försäkringsplikt

Som inledningsvis nämndes är den svenska allmänna pensionen en generell och obligatorisk socialförsäkring som omfattar alla individer som antingen är bosatta eller arbetar i Sverige. Obligatoriet är en form av försäkringsplikt för individen att avstå en viss del av sin inkomst i dag för att erhålla en pension i framtiden. Motsvarande plikt gäller även för anställda som omfattas av kollektivavtalade eller motsvarande tjänstepensionslösningar. I de demokratiska samhällen som värnar individens frihet och rättigheter är det huvudsakligen två motiv som ger obligatoriet dess legitimitet. För det första fungerar obligatoriet som ett skydd mot att försätta oss själva i fattigdom när vi blir gamla. Alltså ett skydd dels mot yttre händelser som kan sätta ned vår förmåga att skaffa oss en pension. Dels mot brister i vår mänskliga karaktär som präglas mer av här-och-nu-tänkande än ett rationellt planerande och agerande för att skaffa oss en rimlig pension. För det andra är obligatoriet ett skydd för staten och därmed kommande generationer från försörjningsansvaret för de äldre.

1) Tjänstehjonsstadgan från år 1664

Beskrivning av nuvarande upplägg

Även om det allmänna pensionssystemet är obligatoriskt finns det betydande inslag som öppnar upp för individuell valfrihet, vilket framgår av följande mycket förenklade beskrivning av systemets upplägg:

- Alla invånare med en beskattningsbar årsinkomst mellan 18 823 och 435 750 kronor tjänar in pensionsrätt som baseras på en sammanlagd avgift på 18,5 procent.
- Merparten, 16 procent går till inkomstpensionen och resterande del, 2,5 procent, överförs till individuella premiepensionskonton.
- Ingen nedre eller övre åldersgräns finns för intjänandet av inkomst- och premiepension. Alltså ingen bestämd pensionsålder. Däremot kan det tidigast uttaget av allmän pension ske från och med 61 års ålder.
- Hur mycket pengar det slutligen blir i pension avgörs huvudsakligen av:
  - hur mycket avgiftspremier som har betalats in och hur dessa har förräntat sig,
  - hur den förväntade livslängden förändras för respektive årskull som går i pension och,
  - tilldelningen av arvsvinster, det vill säga pensionskapital från avlidna pensionssparare.

Stramare villkor för privat pensionssparande

Privat pension, det vill säga pension som vi själva har skaffat oss antingen genom att teckna en pensionsförsäkring eller pensionssparande, har sedan 1980-talet fått en allt mer framträdande betydelse i det svenska pensionssystemet. Även denna pensionsform har staten premierat genom gynnsamma skatteregler. Det har skett genom generösa avdragsregler för pensionssparande och skattefri avkastning på pensionskapitalet. Avdragsrätten var till en början obegränsad, men har successivt reducerats för att slutligen slopas helt nästa år. Undantagna är personer som saknar tjänstepension eller driver företag.

Avkastning på pensionssparande var i praktiken skattefri fram till mitten av 1980-talet. Först infördes engångskatt som ersattes av en avkastningsskatt som idag ligger på 15 procent (avser både tjänstepensionen och privat pension där avdragsrätten försvinner 2016). Jämfört med beskattningen av andra finansiella tillgångar så som kapitalförsäkring, banksparande och aktier är det avdragsgilla pensionssparandet skattegynnat.

Förändrade förväntningar på pensionen

Utifrån de antaganden som gjordes i samband med att pensionsreformen utarbetades i början av 1990-talet, det vill säga den förväntade livslängden, arvsvinsterna och löne- och värdeutvecklingen, beräknades att pensionen för en heltidsarbetande löntagare skulle motsvara 62 procent av slutlönen. Följaktligen i nivå med vad folkpension och ATP tillsammans kunde prestera.

Frågan är om en allmän pension som motsvarar 62 procent av slutlönen på lång sikt är möjligt att uppnå med dagens pensionssystem? En lika central fråga är om 62 procent är tillräckligt och ligger i linje med de förväntningar om ekonomisk trygghet för framtidens pensionärer? Vi vet att dagens pensionärer jämfört med för bara 30 år sedan är piggare, lever längre och är mer aktiva under en längre period. Det innebär att de behöver kunna bibehålla sin ekonomiska standardtrygghet under en längre tid för kunna leva det liv de vill leva.

I Sverige är den förväntade livslängden 80-82 år i dag. År 2100 beräknas livslängden nått 100 år. Det betyder att drygt hälften av alla som är födda sedan början av 2000-talet kommer att uppleva sin 100-årsdag.

När både förväntningarna och livslängden stiger utmanas pensionssystemets förmåga och legitimitet.

En viktig utgångspunkt för denna vitbok är att pensionssystemets tre delar tillsammans ska ge en pension som utgör cirka 80 procent av slutlönen för att det ska kunna garantera en individuell standardtrygghet. Förändringarna som föreslås ligger alla inom ramen för pensionsöverenskommelsen från år 1994.

Pensionsförsäkring bättre för pensionen än pensionssparande

Den allmänna pensionen är, som nämnts inledningsvis i denna vitbok, en generell och obligatorisk socialförsäkring. Tanken är att pensionssystemet ska fungera som en form av försäkringsplikt för individen som innebär att man avstår en viss del av sin inkomst i dag för att erhålla en pension i framtiden. För de flesta av oss sköts detta automatiskt. Varje månad, utan att vi själva ska behöva agera, görs en avsättning från våra löner till den allmänna pensionen samt det kollektivavtalade tjänstepensionssystemet. Försäkringstanken genomsyrar i stora drag både den allmänna pensionens uppbyggnad liksom det kollektivavtalade tjänstepensionssystemet.

När det kommer till den privata pensionen är det dock annorlunda. Här saknas ett obligatorium och varje person har själv att välja mellan försäkringsprodukter, sparprodukter och investering i sitt boende eller helt enkelt att avstå från att göra avsättningar. Givet den allt mer betydande roll som den privata pensionen spelar idag, och ännu mer i framtiden (mer om detta längre fram i vitboken), är det angeläget att betona skillnaden mellan pensionsförsäkring och pensionssparande.

Försäkring i allmänhet handlar ytterst om att ersätta en skada som har uppstått på grund av en plötslig och oförutsedd händelse, exempelvis en olycka eller sjukdom och där risken delas av samtliga i försäkringskollektivet. Pensionsförsäkring skiljer sig i det avseendet att den inte hanterar skaderisker, utan försörjningen för ett oförutsett långt liv. Där i ligger mervärdet med pensionsförsäkring.

Försäkringsmomentet innebär att en pensionsförsäkring:

- kan ge livslång utbetalning vilket inte ett sparande som saknar ett försäkringskollektiv som delar på risken gör. Ingen vet på förhand hur länge man kommer att leva, varför ett sparande måste bli mycket omfattande för att ge motsvarande trygghet som pensionsförsäkring.
- kan kompletteras med premiebefrielse, som garanterar fortsatt premieinbetalning när individen exempelvis blir långtidssjukskriven, vilket inte är möjligt med sparprodukter.
- med efterlevandeskydd ger försörjning till barn och partner ifall individen dör innan försäkringen har utbetalats. Sparande ger inte samma skydd och storleken på de pengar som tillfaller dödsboet beror på hur mycket pengar som har sparats.
- är en garanti mot det ”här-och-nu-tänkande” som gör att många människor vill låsa in sina pensionspengar istället för den möjlighet som pensionssparande innebär där du får möjligheten att ta ut alla pengarna på en gång.

Försäkringsmomentet korrigerar för händelser som avviker från genomsnittsindividen. Exempelvis om man lever längre än i genomsnitt, eller om man dör i en alldeles för tidig ålder och har efterlevande.

Utgår man från den grundläggande ambitionen med pensionssystemet som är att individen ska säkra en trygg försörjning efter pensionsåldern är pensionsförsäkringsprodukter mer ändamålsenliga jämfört med sparprodukter. Det mest väsentliga som en pensionsförsäkringslösning bidrar med är nämligen en livslång utbetalning. En eventuell premiering av privat pensionsavsättning från statens sida bör därför vara riktad mot pensionsförsäkringsprodukter som kan säkerställa en trygg försörjning för individen genom hela livet.

Den allmänna pensionen

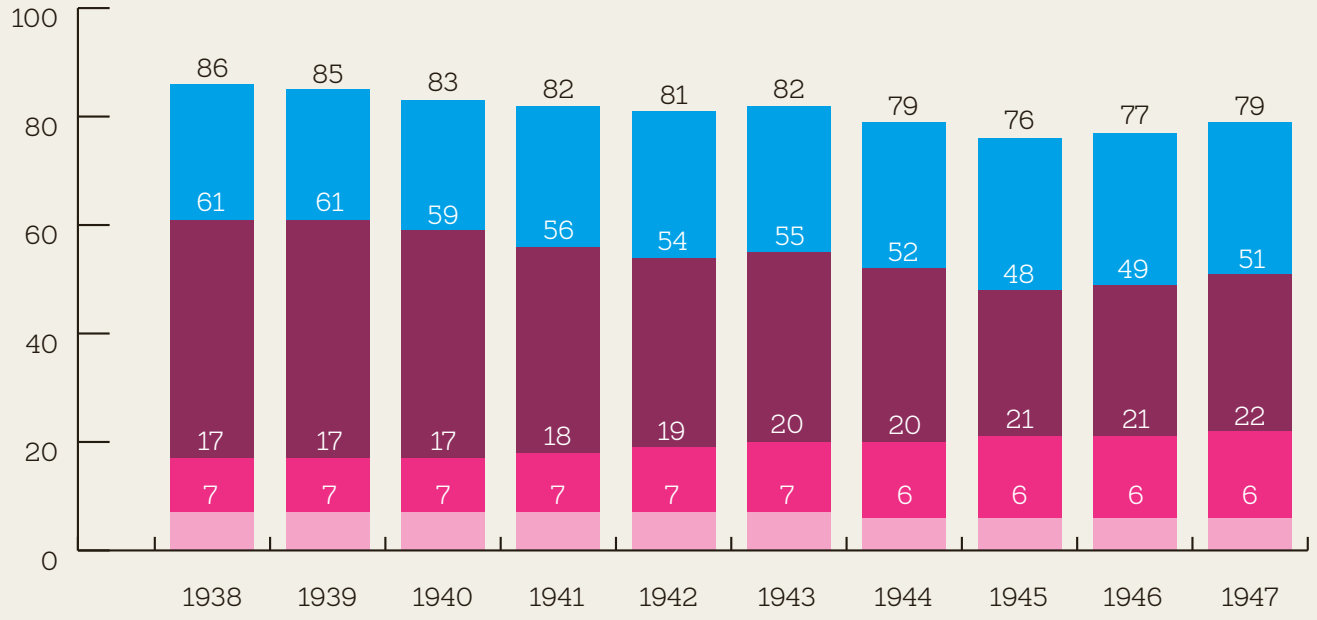
1.1. Tydlig trend - pensionsfallet fortgår

I diagrammet nedan jämförs pensionärers genomsnittliga pension med deras genomsnittliga slutlön, för olika årskullar. Detta för att få en så korrekt uppfattning som möjligt om pensionärers ekonomiska standard över tid.

Trenden är tydlig. Den totala pensionsnivån faller i förhållande till pensionärernas slutlön. Årskull 1938 fick 86 procent av slutlönen i pension, medan motsvarande andel för årskull 1947 var 79 procent.

I kronor motsvarar den totala bruttopensionen 14 700 kronor/månad för årskull 1938, varav den allmänna pensionen uppgick till 10 500 kronor (i 2004 års priser). För årskull 1947 uppgick den totala bruttopensionen till 19 058 kronor/månad, varav 12 292 kronor i allmän pension (i 2013 års priser). Viktigt att notera är att bruttopensionen jämförs med bruttolönen. Skulle hänsyn tas till skillnaden i beskattning mellan lön och pension sänks pensionsnivån med uppskattningsvis 3–4 procentenheter.

Total pension som andel av slutlön, procent.

Total pension slutlön

Allmän pension

Tjänstepension

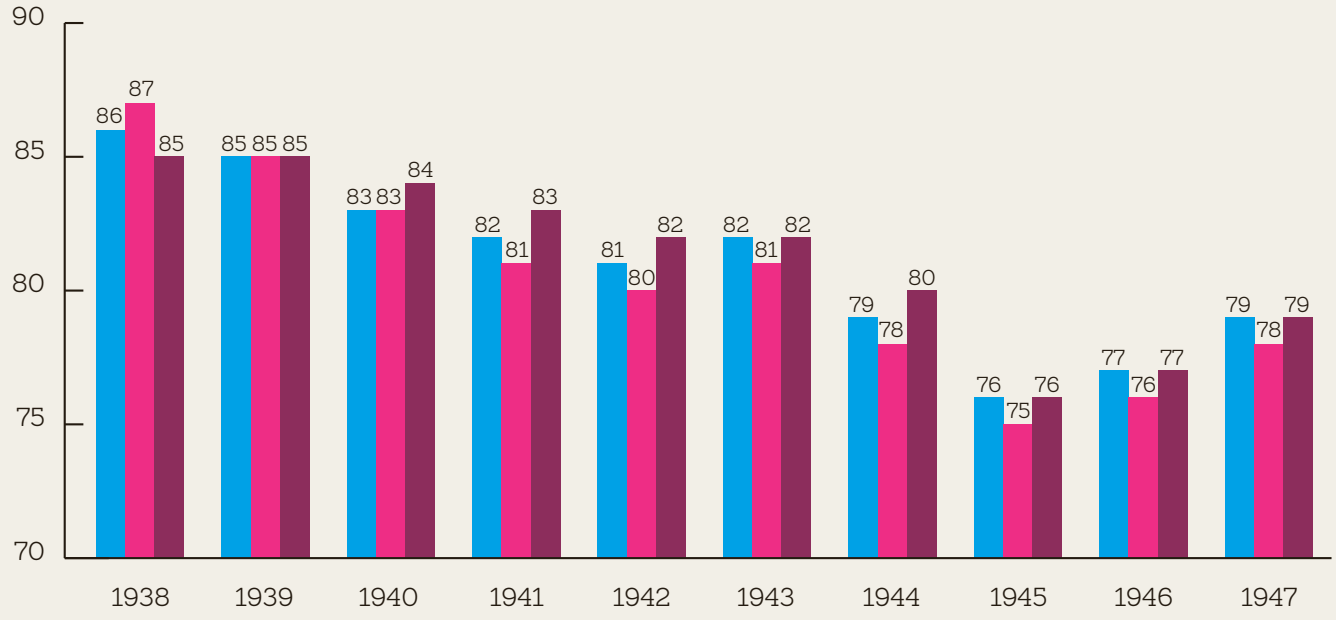
Privat pension

Slutlönen definieras utifrån genomsnittet för pensionärernas förvärvsinkomst från de sista fyra åren innan de gick i pension. Hela pensionen jämförs mot hela slutlönen. Vi rensar alltså inte bort inkomster som ligger över pensionssystemets intjänandetak som idag är på 36 312 kronor per månad eller reducerar slutlönen till en pensionsgrundad inkomst (PGI), som motsvarar 93 procent av förvärvsinkomsten under intjänandetaket. Med total pension menas den sammanlagda summan av allmän pension, tjänstepension och privat pension. Av årskull 1947 var det 90 procent som hade tagit ut hel allmän pension vid 65 år.

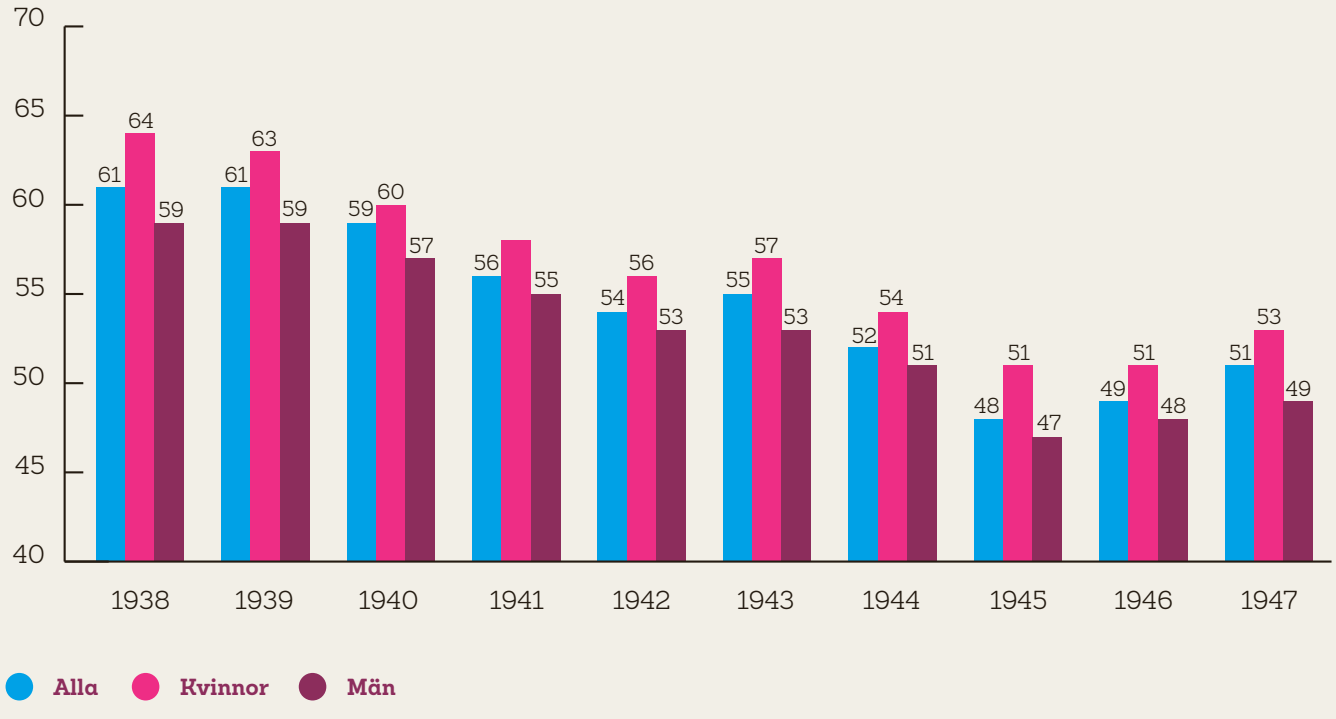
1.1.2. Pensionsgapet mellan könen minskar – jämställda pensioner först för 1997:orna

Den genomsnittliga totala pensionsnivån för kvinnor födda 1947 uppgick till 16 433 kronor/månad, vilket motsvarar 75 procent av den genomsnittliga pensionen för män i samma årskull (21 986 kronor/månad). Det betyder att pensionsgapet har minskat med 5 procentenheter jämfört med årskull 1938. Med nuvarande minskningstakt sluts pensionsgapet år 2062 när årskull 1997 fyller 65 år. Även om kvinnliga pensionärer i Stockholm har den högsta pensionen bland landets kvinnor, 18 368 kronor/månad, är den lägre än den genomsnittliga pensionen för män i samtliga län och regioner i landet.

Total pension som andel av slutlön för kvinnor och män, procent.

Allmän pension av slutlön för för kvinnor och män, procent.

1.2. Ökad livslängd får den allmänna pensionen att sjunka

Orsaken till att den totala pensionen faller som andel av slutlönen är att den allmänna pensionen successivt har minskat från 61 procent av slutlönen för årskull 1938 till 51 procent för årskull 1947. Den allmänna pensionen sjönk kraftigt i anslutning till att årskullarna födda mellan 1940 och 1945 gick i pension, från 61 till 48 procent. Sedan dess har den allmänna pensionen ökat till 51 procent.

Den långsiktiga trenden med fallande allmänna pensioner beror huvudsakligen på att den förväntade livslängden ökar för varje ny årskull som går i pension. Trots att trenden visar på en fallande pension på lång sikt stiger pensionen något under vissa år. Förklaringen är kopplad till pensionssystemets värdesäkringsmekanism, som kallas följsamhetsindex (se tabellen nedan). De år följsamhetsindex inte överstiger tre procent kan vi notera att pensionsnivån sjunker, medan nivån stiger med ett eller par procentenheter de år följsamhetsindex övertiger tre procent. Mot bakgrund av följsamhetsindex är fastställt till -2,7 procent för år 2014 och 0,9 procent i år kan vi förvänta oss att årskullarna födda 1948 och 1949 kommer att få en allmän pension som ligger under 51 procent av slutlön. För att kompensera effekten av följsamhetsindexeringen och den ökade livslängden behöver varje årskull födda efter år 1939 senarelägga sin pension med 3–4 månader jämfört med föregående årskull. Det betyder att årskull 1947 skulle behöva senarelägga sin pension till 67 år och fyra månader för att nå upp till motsvarande andel i allmän pension som årskull 1938.[2]

Sambandet mellan nivån på den allmänna pensionen och följsamhetsindex.

Årskull	Beräkningsår för pension	Genomsnittlig allmän pensionsnivå som andel av slutlön (%)	Årets förändring av följsamhetsindex (%)
1938	2004	61	1,8
1939	2005	61	0,8
1940	2006	59	1,1
1941	2007	56	1,6
1942	2008	54	2,8
1943	2009	55	4,5
1944	2010	52	-3
1945	2011	48	-4,3
1946	2012	49	3,5
1947	2013	51	4,1
1948	2014	Ej ännu beräknad	-2,7
1949	2015	Ej ännu beräknad	0,9

Medan nivån i det allmänna pensionssystemet sjunker ser vi en motsatt utveckling inom tjänstepensionssystemen. Kompensationsnivån har ökat från 17 procent av slutlönen för årskull 1938 till 22 procent för årskull 1947. Den privata pensionens andel av slutlönen har legat stabilt på sex procent sedan årskull 1944 gick i pension.

2) Beräkningen baseras på följande antaganden. Årslönen för årskull 1947 uppgår till 290 237 kronor och 61 procent i pension motsvarar då 177 044 kronor. Det betyder att årskullens nuvarande pension måste höjas med 20 procent. För varje månad pensionen senarelägg höjs den med 0,7 procent. Divideras 20 med 0,7 blir det 28,6 månader. Pensionsåldern ska följaktligen senareläggas med cirka 29 månader efter 65 års dagen, vilket ger en alternativ pensionsålder på 67 år och 4 månader.

1.3. En mörk pensionsframtid väntar dagens ungdom

Om utvecklingen fortsätter enligt samma mönster så fortsätter pensionsfallet obevekligt. Det visar vår framskrivning av kompensationsnivån för den allmänna pensionen (tabellen nedan).

Framskrivning för allmän pension som andel av slutlön, procent.

	Pension som andel av slutlön vid:				Pension som andel av slutlön vid:		
Årskull	65 år	67 år	69 år	Årskull	65 år	67 år	69 år
1948	51%	64%	79%	**1972**	46%	57%	71%
1949	50%	63%	79%	**1973**	45%	57%	70%
1950	50%	63%	78%	**1974**	45%	57%	70%
1951	50%	63%	78%	**1975**	45%	57%	70%
1952	50%	62%	77%	**1976**	45%	56%	69%
1953	49%	62%	77%	**1977**	45%	56%	69%
1954	49%	62%	76%	**1978**	45%	56%	69%
1955	49%	61%	76%	**1979**	44%	56%	69%
1956	49%	61%	76%	**1980**	44%	56%	68%
1957	48%	61%	75%	**1981**	44%	55%	68%
1958	48%	61%	75%	**1982**	44%	55%	68%
1959	48%	60%	75%	**1983**	44%	55%	68%
1960	48%	60%	74%	**1984**	44%	55%	68%
1961	48%	60%	74%	**1985**	44%	55%	67%
1962	47%	60%	74%	**1986**	44%	54%	67%
1963	47%	59%	73%	**1987**	43%	54%	67%
1964	47%	59%	73%	**1988**	43%	54%	67%
1965	47%	59%	73%	**1989**	43%	54%	66%
1966	47%	59%	72%	**1990**	43%	54%	66%
1967	47%	58%	72%	**1991**	43%	54%	66%
1968	46%	58%	72%	**1992**	43%	54%	66%
1969	46%	58%	71%	**1993**	43%	53%	66%
1970	46%	58%	71%	**1994**	43%	53%	65%
1971	46%	57%	71%	**1995**	43%	53%	65%

Källa: Folksam

Framskrivningen är givetvis en grov förenkling som inte tar hänsyn till tänkbara förändringar av de förutsättningar som är viktiga för att människor ska kunna skaffa sig en trygg pension. Framskrivningen bygger enbart på antagandet att kommande årskullar har motsvarande möjligheter att arbeta ihop samma pensionsbehållning och slutlön som årskull 1947. Med bibehållen pensionsåldersnorm på 65 år kommer den allmänna pensionen att minska till 43 procent av slutlönen för årskullen 1995. Senareläggs pensioneringen till 69 års ålder stiger den allmänna pensionen till 65 procent, vilket motsvarar den nivå det reformerade pensionssystemet var tänkt att infria när systemet utarbetades under 1990-talet. Men förändringar i samhällsekonomins tillväxt, sysselsättningen, arbetslösheten, sjukfrånvaron, löneutvecklingen samt avkastningen på kapitalet i AP-fonderna och de individuella premiepensionskontona kan snabbt påverka nivån på pensionerna. Vilket inte minst det senaste decenniet har visat.

1.4. Framtida utmaningar och potentiella lösningar för det allmänna pensionssystemet

1) Den svaga arbetsmarknaden

Det svenska pensionssystemets hållbarhet vilar på att det finns en stigande tillväxt som skapar jobb. Enligt skolboken ska tillväxten och jobben spela tillsammans. Under de senaste två decennierna har de dock kommit i otakt. Tillväxt ger inte alltid tillräcklig näring till de jobbskapande krafterna. Sedan början av 2000-talet har sysselsättningsgraden, det vill säga andel människor i arbete mellan 15-74 år minskat svagt från 67,1 till 66,6 procent. Parallellt har arbetslösheten permanentats på en hög nivå. Efter millenniumskiftet har andelen arbetslösa pendlat mellan 5,8 till 8,9 procent av arbetskraften. Enligt regeringens budgetproposition förväntas arbetslösheten minska till 6,2 procent år 2018. En strimma av ljus, men samtidigt kan automatiseringen och digitaliseringen framöver förväntas minska efterfrågan på arbetskraft. Sysselsättningsproblematiken försämrar möjligheterna att hålla pensionssystemet i ekonomisk balans och därmed riskerar den så kallade bromsen aktiveras allt oftare, vilket i sin tur sänker pensionerna.

2) Allt färre arbetsår

Hittills har 40 arbetsår med heltid ofta varit tillräckligt för att få ihop en sammanlagd pension som ger standardtrygghet. Men med stigande livslängd, längre studietider, senare etablering på en allt osäkrare arbetsmarknad och en faktisk pensionsålder som alltjämt styrs av 65-årsnormen krymper förutsättningarna för framtidens pensionärer att lägga tillräckligt många arbetsår bakom sig. Det gäller i allra högsta grad för kvinnor och flertalet personer som i vuxen ålder flyttat till Sverige.

- Höj pensionsåldern: Vi lever allt längre vilket gör att fler behöver jobba längre för att de framtida pensionerna inte ska urholkas. För att en höjning av pensionsåldern inte ska komma som en negativ överraskning för de som står närmast på tur bör införandet ske stegvist. En sådan modell presenterades för ett par år sedan av Pensionsåldersutredningen, som föreslog att en riktålder för ålderspensionen införs som höjs i takt med livslängdsutvecklingen. Den tidigaste uttagsåldern höjs från 61 till 63 år. Sedan höjs åldern med stigande livslängd. Som det ser ut idag är det långt ifrån alla yrkeskategorier som klarar av en högre pensionsålder. Det kan handla om fysiskt tunga yrken. Därför krävs kompletterande insatser för omställning mitt i arbetslivet och åtgärder för förbättringar av arbetsmiljön som möjliggör en höjning av pensionsåldern.
- Statsfinansiell konsekvens: Pensionsåldersutredningen beräknade att en pensionsåldershöjning som kompletteras med insatser för arbetsmiljön, ökade kostnader för sjukpenning och arbetslöshetsförsäkring, skulle leda till ett nettoöverskott för staten med 3,7 miljarder kronor, tack vare ökade intäkter av skatter och arbetsgivaravgifter.

3) För låg pensionsavgift

När det reformerade pensionssystemet beslutades år 1994 bestämdes att individens pensionsrätt skulle beräknas på 18,5 procent av den pensionsgrundande inkomsten. Några år senare ändrades beräknings- och skattereglerna för avgiften. Det fick till följd att endast 93 procent av inkomsten under intjänandetaket på 7,5 inkomstbasbelopp är pensionsgrundande. Det innebär att pensionsrätten motsvarar 17,21 procent av inkomsten. Själva finansieringen av pensionssystemet är än mer invecklat. Av pensionsavgiften på 17,21 procent betalar inkomsttagaren sju procent i form av egenavgift, medan arbetsgivaren betalar in resterande del på 10,21 procent som arbetsgivaravgift. Men inkomsttagaren får tillbaka hela sin andel i form av skattereduktion. Det betyder att statskassan måste skjuta in över 100 miljarder skattekronor till pensionssystemet, trots att det ska vara ett autonomt system där avgifterna fullt ut täcker kostnaderna för pensionerna.

- Rätt avgift stärker pensionen: Om pensionsrätten skulle beräknas på en faktisk pensionsavgift som motsvarar 18,5 procent, skulle pensionen höjas med 1 400 kronor/månad för en genomsnittsinkomsttagare. För att förändringen ska bli kostnadsneutral för arbetsgivare kan hela avgiften betalas i form av arbetsgivaravgift där pensionsavgiftshöjningen kvittas mot en motsvarande sänkning av den allmänna löneavgiften.
- Statsfinansiella konsekvenser: Höjningen av arbetsgivaravgiftens ålderspensionsavgift från 10,21 till 18,5 procent kvittas mot en sänkning av allmän löneavgift till 1,86 procent. För staten ökar däremot intäkterna på grund av att inkomster över intjänandetaket inte är pensionsgrundande, vilket uppskattningsvis ger en intäktsförstärkning på 23 miljarder kronor till statskassan. I och med att egenavgiften för allmän pensionsavgift avskaffas bör även skattereduktionen för motsvarande belopp slopas, vilket ger en besparing på 108 miljarder kronor (gäller för år 2015). Kostnaden för avgiftshöjningen kommer att hamna på individen genom lägre nettolön. Ett sätt att minimera den individuella effekten och bibehålla köpkraften kan vara att utvidga jobbskatteavdraget eller andra åtgärder som främjar ökat arbetskraftsdeltagande och en ökad konsumtion.

3) Pensionsåldersutredningens slutbetänkande SOU 213:25 sidan 416

4) Premiepensionssystemet lämnar för mycket utrymme åt slumpen
Två statliga utredningar har konstaterat att premiepensionssystemet är alldeles för komplicerat och ställer för höga krav på pensionsspararna. Människor i allmänhet har inte de kunskaper som krävs för att kunna bli framgångsrika fondkonsumenter på kapitalmarknaden. Resultatet blir mediokra pensioner för de allra flesta till ett högt pris. Medan ett litet antal får mycket höga eller väldigt låga pensioner trots samma sparinsats. Ett sammantaget utfall som mer beror på slumpen än prestation.

- Premiepensionssystemet behöver bli mer individvänligt, enklare, billigare och tryggare: Ett sätt att stärka upp nyttan för individen vore om man minskade antalet valbara fonder rejält i premiepensionssystemet. Därtill behöver man se över fondernas risk- och avgiftsnivå och eventuellt begränsa dessa ytterligare. Traditionell pensionsförsäkring borde införas som valbart alternativ i premievalssystemet för att ge försäkringstagarna ett tryggare alternativ.
- Statsfinansiell konsekvens: Inga betydande statsfinansiella konsekvenser. Troligtvis lägre administrativa kostnader för Pensionsmyndigheten.

5) Brister i socialförsäkringssystem sänker drivkrafterna för arbete och tidigarelägger pensionen.
För många pensionärer, särskilt kvinnor, har ett långt arbetsliv inte gjort mycket skillnad i pension. Deras sammanlagda pension är ofta bara ett par hundralappar högre än vad de hade fått i garantipension och bostadstillägg utan någon som helst arbetsinsats. Orsaken är givetvis deltidsarbete och låga löner.

Både Folksam och Inspektionen för socialförsäkringen har visat att allt fler arbetslösa och sjuka väljer att gå i ålderspension mellan 61 och 64 år. Det beror dels på att ersättningen från Försäkringskassan och A-kassan dras in på grund av ett striktare regelverk, vilket skapar otrygghet hos individen. Dels att ersättningen i många fall är lägre än pensionen. Även om pensionen blir högre än sjuk- eller arbetslöshetsförsäkringen blir priset en lägre livsvarig allmän pension och ett ökat behov av bostadstillägg. Samhället förlorar i sin tur ett viktigt bidrag av ökat arbetskraftsdeltagande hos äldre.

- En skattereduktion på garantipensionen skulle premiera ett långt yrkesliv: En avgiftshöjning från 17,21 till 18,5 procent och jämställda villkor på arbetsmarknaden är givetvis den långsiktiga lösningen på de effekter som dagens garantipension ger upphov till. Utifrån ett jämställdhetsperspektiv, men framförallt för att premiera ett långt yrkesliv behövs en lösning som förstärker vinsten av arbete. En möjlig lösning är att införa en särskild skattereduktion för personer som har en garantipension som understiger 0,87 prisbasbelopp. Alltså den del av garantipension som reduceras med 48 procent av inkomstpensionen.
- Statsfinansiell konsekvens: Kostnaden för skattereduktion på 25 procent kan uppskattas till 3,6 miljarder kronor ifall vi utgår från att det genomsnittliga garantipensionsbeloppet är 20 800 kr/år. Det ger i genomsnitt en förstärkning för individen med 430 kr/mån eller 5 200 kr/år. Höjs andelen till 30 procent kostar det staten 4,4 miljarder kr och ger en genomsnittlig höjning för individen med 520 kr/mån eller 6 240 kr/år.
- Anpassa socialförsäkringssystemet till höjd pensionsålder: Åldersgränserna i exempelvis sjuk- arbetsskadeförsäkringen bör knytas till garantipensionsåldern, som i sin tur är kopplad till utvecklingen av den förväntade livslängden. Dessutom bör en särskild ålderfaktor i sjukersättningssystemet införas för att förhindra en tidigareläggning av pensionsåldern hos äldre arbetskraft som av medicinskt skäl inte kan förväntas arbeta fram till den rekommenderade riktåldern för ålderspension.
- Statsfinansiell konsekvens: Se beräkningen för höjd pensionsålder.

Tjänstepensionen

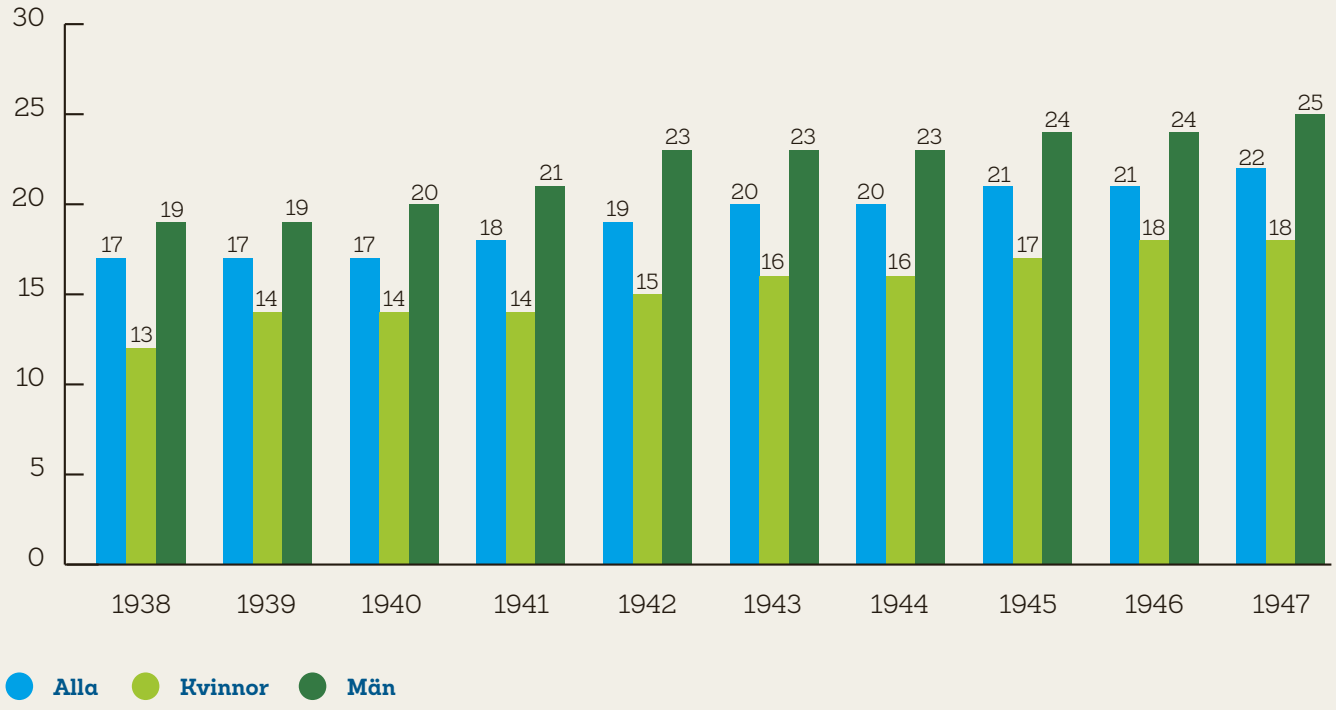
2.1. Tjänstepensionens betydelse

Utan tjänstepension, eller avtalspension som den också kallas, är det svårt att bibehålla sin ekonomiska standard som pensionär. Tjänstepensionen baseras i regel på ett kollektivavtal mellan fackförbund och arbetsgivare. Det finns även individuella tjänstepensioner som arbetsgivaren tecknar för sina anställda.

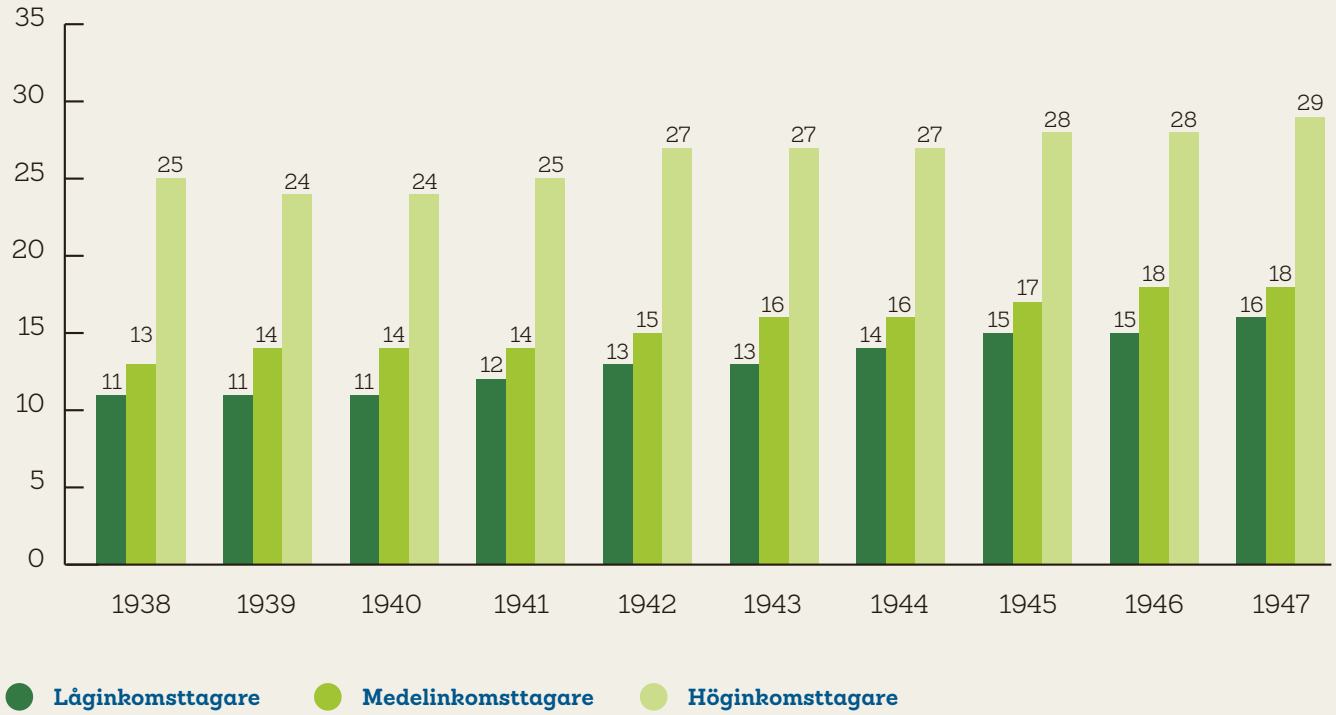
Tjänstepensionens andel av slutlönen har ökat från 17 procent för årskull 1938 till 22 procent för årskull 1946.

Tjänstepensionens andel av den totala pensionen har samtidigt ökat från 17 till 28 procent. Höginkomsttagarna har en tjänstepension som motsvarar 41 procent av deras totala pension. Motsvarande andel för medelinkomsttagarna är 23 procent och 14 procent för låginkomsttagarna. Kvinnor födda 1947 fick i genomsnitt 3 860 kronor/månad i tjänstepension, vilket motsvarar 23 procent av deras totala pension. Männen i samma årskull fick nästa dubbelt så mycket i tjänstepension, 6 640 kronor/månad, vilket motsvarar 31 procent av deras totala pension.

Tjänstepensionens andel av slutlönen för kvinnor och män, procent.

Tjänstepensionens andel av slutlönen för kvinnor och män, procent.

2.2. Anslutningsgrad – 63 800 pensionärer saknar tjänstepension – flertalet är kvinnor

Andelen personer med tjänstepension har ökat något när vi jämför årskull 1938 med 1947, från 90 till 93 procent. Bland äldre årskullar var det något färre kvinnor som hade tjänstepension jämfört med männen, men när årskull 1946 gick pension blev täckningsgraden mellan män och kvinnor lika hög. Däremot varierar täckningsgraden beroende på inkomst. Lägst andel med tjänstepension återfinner vi bland låginkomsttagarna, men andelen har ökat från 74 till 79 procent sedan årskull 1938 gick i pension. Tjänstepensionens täckningsgrad hos medel- och höginkomsttagarna uppgår till 98 procent. En andel som har varit nästintill oförändrad oavsett årskull. Av samtliga 709 045 pensionärer som ingår i vår undersökning kan vi därför uppskatta antalet utan tjänstepension till närmare 63 800 personer, varav flertalet är kvinnor.

2.3. Framtida utmaningar och potentiella lösningar för tjänstepensionssystemen

1) Nya förutsättningar för avgiftsbestämda tjänstepensioner
I likhet med det allmänna pensionssystemet har flertalet kollektivavtalsområden gått över från förmånsbestämda till avgiftsbestämda tjänstepensionssystem. ITP-planens avgiftsmodell med 4,5 procent i premieavgift på lönedelar under 7,5 inkomstbasbelopp och 30 procent på lönedelar därutöver har blivit stilbildande för flertalet övriga avtalsområden. Att det just blev dessa procenttal beror däribland på den goda ambitionen att den avgiftsbestämda pensionen skulle leverera en motsvarande pension som det tidigare förmånsbestämda systemet. Det vill säga med en sammanlagd pension på 70-77 procent av slutlönen. Varav en förväntad allmän pension på minst 62 procent och tjänstepension på mellan 10-15 procent. Situationen har dock förändrats sedan man först bestämde nivåerna. En utmaning idag och framgent är att den allmänna pensionen faller. Samtidigt pekar många bedömare på att det växer fram en framtida arbetsmarknad där bland annat kraven på rörlighet och risken för arbetslöshet ökar. Parallellt är det sannolikt att den framtida värdeförändringen på pensionskapitalet utvecklas försiktigt, medan livslängden kan förväntas öka i allt snabbare takt. Sammantaget ökar detta risken för otillräckliga tjänstepensioner för stora grupper löntagare som är födda på 1980-talet eller senare.

- Uppgradera avgiftsmodellerna givet förändrade förutsättningar i framtiden. En likvärdig sammanlagd avgiftsnivå såväl under som över intjänandetaket för det allmänna pensionssystemet är eftersträvansvärt och bör utredas. En sådan avgiftsmodell skulle kunna lindra effekten av frivillig såväl som ofrivillig ledighet, såsom deltidsarbete, studier och arbetslöshet.

2) Risk för framtida läckage i tjänstepensionerna
Skattelagstiftningen föreskriver att en tjänstepension tidigast kan utbetalas från 55 års ålder och temporärt utbetalas under minst fem år. Lagstiftningen ger emellertid möjlighet till kortare utbetalningstid än fem år. Få tar ut sin tjänstepension tidigare än 65 år och de flesta har valt livsvarig utbetalning. Men under 2000-talet har temporärt uttag blivit allt populärare. Riksrevisionen visar att mellan en till två tredjedelar av tjänstepensionerna idag tas ut temporärt inom flera av de större avtalsområdena. När tjänstepensionen har och kommer att få allt större betydelse för pensionärernas totala pension kan temporärt uttag med nuvarande trend leda till försörjningsproblem för individen och ett ökat behov av bostadstillägg. Detta är en risk som inte ska underskattas. Samtidigt kan det finnas skäl att göra det möjligt för individen att göra temporärt uttag av tjänstepensionen bland annat för att förverkliga livsprojekt som har stått tillbaka under yrkeslivet eller på grund av hälsoskäl.

I kölvattnet av hushållens ökade skuldsättning, föräldrars förlängda försörjningsansvar både i formell och informell mening och urholkning av det allmänna efterlevandeskyddet är det värt att se över konstruktionen på framtidens efterlevandeskydd i tjänstepensionssystemen. Vanligtvis är tjänstpensionernas efterlevandeskydd frivilliga tillval, som förutsätter goda förkunskaper hos individen för att skyddet ska bli optimalt. Annars finns en risk för att både pensionen blir lägre och skyddet otillräckligt när behovet är som störst för de efterlevande.

- För att minimera risk för framtida läckage i tjänstepensionerna är ett förslag att utreda om den minsta temporära uttagsperioden kan förlängas. Exempelvis från 5 till 10 år, eller att perioden minst motsvarar tjänstpensionskollektivets halva förväntade livslängd efter 65 år.
- Finansiella konsekvenser: Inga statsfinansiella konsekvenser. Åtgärden stärker potentiellt individens självförsörjningsförmåga och rimligen minskar det statens utgifter för bostadstillägg.
- Är en ”Stor Tjänstegrupplivsförsäkring” svaret på framtida utmaningar? Om dagens tjänstegrupplivförsäkring (TGL)[4] höjdes exempelvis från nuvarande nivå på 6 prisbasbelopp (267 000 kr) till 22 prisbasbelopp (979 000 kr) och att hela ersättningsbeloppet utbetalas fram till 65 år utan nedtrappning från 55 års ålder som gäller idag[5] skulle återbetalningsskyddet kunna begränsas till uttagsperioden. En sådan lösning skulle förstärka försäkringsprincipen i tjänstepensionssystemen i och med att avlidnas kapital under sparperioden omvandlas till arvsvinster och höjer pensionerna för övriga försäkrade inom avtalsområdet.
- Finansiella konsekvenser: Mot bakgrund av att antalet anställda med kollektivavtal uppgår till 4,4 miljoner varav uppskattningsvis 3 400 individer avlider per år kan den totala kostnaden för en stor TGL beräknas till 3,4 miljarder kronor, eller 60 kronor per månad och anställd.

4) Omfattar anställda med kollektivavtalad tjänstepension
5) En sådan förändring kräver förändring av gällande skattelagstiftning.

Individuell pensionsförsäkring

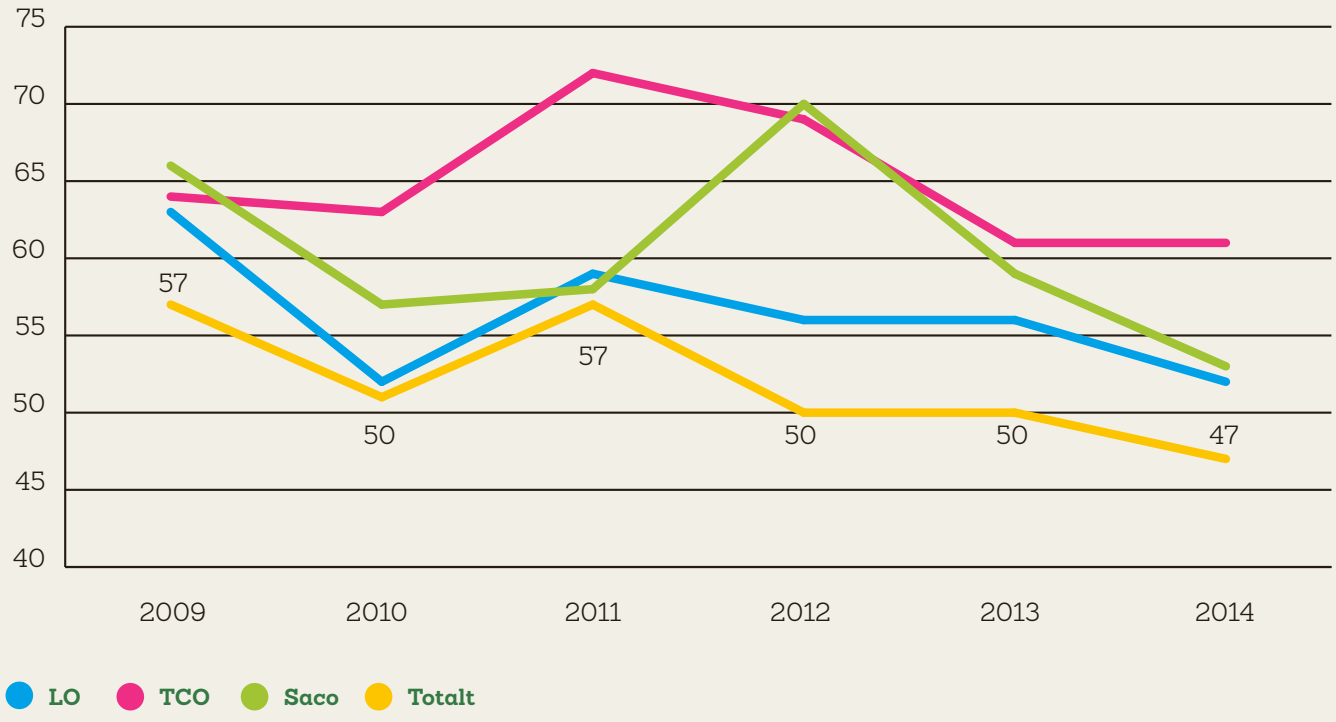
3.1. Förutsättningen för individuell pensionsförsäkring saknas

Vid årsskiftet reducerades möjligheten till skatteavdrag för individuell pensionsförsäkring och slopas helt nästa år. Fram till och med 2012 ökade andelen med privat pensionsförsäkring bland pensionärerna. Av årskull 1938 har 41 procent privat pensionsförsäkring, medan motsvarande andel för årskull 1947 är 50 procent. Men även om fler har en privat pensionsförsäkring har inte dess andel av slutlönen ökat, utan minskat från 7 till 6 procent. Andelen kvinnor med privat pensionsförsäkring har ökat relativt kraftigt när vi jämför årskull 1938 med 1947, från 41 till 53 procent. Motsvarande andel för männen ökade från 40 till 46 procent.

Även om andelen med pensionsförsäkring ökar bland dagens pensionärer minskar motsvarande andel hos de yrkesaktiva trots fallande pensioner. Det avdragsgilla pensionssparandet var som mest omfattade år 2002 då 40 procent av samtliga personer med en förvärvsinkomst i åldrarna 20-64 år hade ett sådant sparande.

Andelen minskade till 36 procent år 2013, varav 39 procent av kvinnorna och 33 procent av männen använde avdragsrätten. År 2012 låg den genomsnittliga årspremien på 7 400 kronor per för männen och 6 000 kronor för kvinnorna. För personer med en årsinkomst på mellan 200 000 till 280 000 kronor sparade mellan 4 400 och 4 600 kronor per år. Medan i inkomstlägget 280 000 till 360 000 ligger sparpremien på 4 900 till 5 300 kronor per år. Folksams rapportserie Välfärdstendens bekräftar nedgången för det privata pensionssparandet. Sedan år 2008 har andelen löntagare som uppger att de har tecknat en privat pensionsförsäkring minskat från 57 till 47 procent (se diagram nedan). De flitigaste pensionsspararna återfinns bland TCO-förbundens medlemmar där 61 procent har ett privat pensionssparande, medan motsvarande andel hos Saco-förbundens medlemmar är 53 procent och 52 procent hos medlemmarna som är med i ett LO-förbund. Minskningen är störst bland kvinnor, från 61 till 49 procent under perioden 2008–2014, medan andelen män som pensionssparar minskade från 53 till 46 procent.

Andel löntagare som har tecknat en privat pensionsförsäkring (procent).

Inte bara pengar i pensionsförsäkringar

Pensionärernas ekonomiska situation avgörs inte enbart av deras pension utan också av andra inkomster från exempelvis förmögenhet i form av fastigheter och besparingar. Förmögenheten som en nybliven pensionär förfogar över kan uppskattas till drygt 1 miljon kronor.[6] Merparten är bundet i bostaden och en mindre del i besparingar, vilket kan göra det svårt att använda förmögenheten till konsumtion och därmed förstärka vardagsekonomin.

Nettoförmögenhet hos pensionärer:

Län/region	Nettoförmögenhet			
	Genomsnittliga nettoförmögenhet	Medianvärde	Nettoförmögenhet, medianvärde	
	Samtliga	Samtliga	Kvinnor	Män
Stockholm	1 963 354	1 117 792	1 023 688	1 220 023
Gotland	1 534 362	986 407	706 920	1 235 621
Halland	1 527 118	971 815	728 266	1 281 196
Uppsala	1 444 847	932 225	813 655	1 078 755
Skåne	1 445 791	843 121	725 885	991 247
Kronoberg	1 581 311	774 092	629 559	971 179
Västra Götaland	1 267 105	739 079	582 840	959 302
Jönköping	1 220 212	674 799	530 787	852 152
Västerbotten	1 052 494	652 367	548 024	827 298
Södermanland	1 050 796	618 785	499 327	757 763
Dalarna	978 567	600 896	453 071	755 906
Jämtland	1 064 246	591 892	517 833	652 149
Västmanland	970 172	578 533	518 902	661 154
Östergötland	1 186 656	573 145	483 223	711 919
Kalmar	1 139 164	572 424	454 489	751 572
Blekinge	1 060 380	569 644	397 908	828 001
Värmland	923 216	533 851	402 946	641 584
Norrbotten	812 498	502 901	376 343	649 552
Örebro	905 075	501 223	412 102	626 332
Gävleborg	870 420	492 609	415 576	581 754
Västernorrland	803 390	480 380	385 528	637 766

Källa: Folksam

6) Se "Vad blev det för pension i Sveriges län och regioner 2014?" en rapport från Folksam. Nettoförmögenheten för en individ motsvarar summan av dennes reala tillgångar (fastigheter), finansiella tillgångar, minus skulder.

3.2. Utmaningar och potentiella lösningar för framtidens privata pensionssparande

1) Nästan 450 000 personer saknar tjänstepension – utan incitament till privat pensionsförsäkring är det den fallande allmänna pensionen som står till buds
Den svenska modellen vilar bland annat på att facken och arbetsgivarna tecknar frivilliga kollektivavtal som bland annat omfattar tjänstepension. Som tidigare har konstaterats har hela 93 procent av dagens nyblivna pensionärer tjänstepension, men det finns tydliga indikationer på att denna täckningsgrad riskerar att minska i framtiden. Mellan åren 1994 - 2013 minskade andelen löntagare med kollektivavtal från 94 till 89 procent. Täckningsgraden minskar framför allt inom de expansiva arbetsmarknadsområdena, det vill säga inom den privata sektorn och storstadsområdena, särskilt i Stockholm.[7] Uppskattningsvis saknar 442 600 människor en tjänstepensionsförmån i sin nuvarande anställning.

Arbetskraftens sammanställning har förändrats under de senaste två decennierna. Fler är företagare och många kombinerar företagandet med anställning. Gränsgångarna som jobbar i de nordiska grannländerna är en växande skara. Likaså väljer allt fler att flytta till ett EU-land för att jobba under en kortare eller längre tid. Därutöver har vi 414 000 människor i arbetskraften som är arbetslösa. Sammantaget utgör de en fjärdedel av arbetskraften. Gemensamt för många av dessa människor är att de ofta saknar ett tillfredställande pensionssparande för att kompensera avsaknaden av en tjänstepensionslösning.

2) Försämrade villkor för privat pensionsförsäkring:
I år sänktes avdragsrätten för pensionssparande från 12 000 till 1 800 kronor för att slopas helt nästa år. Samtidigt har regeringen för avsikt att höja schablonbeskattningen av så kallade K-klassade pensionsförsäkringar och sparprodukter. Statens ursprungliga avsikt med avdragsrätten var att ge invånarna incitament att ta ett ökat ansvar för sin försörjning när arbetslivet avslutas. Utöver avdragsrätten följde särskilda villkor för att garantera att pensionsförsäkring användes till försörjning. Försäkringskapitalet är dels låst tills försäkringstagaren fyller 55 år och ska utbetalas under minst fem år. Dels kan inte kapitalet belånas eller endast överlåtas till en begränsad förmånstagargrupp ifall försäkringstagaren avlider under försäkringstiden. Liknande villkor ställs idag inte på andra sparprodukter vilket inte heller gör dem lika fördelaktiga som pensionsförsäkringsprodukter.

Riksdagen motiverar avvecklingen av avdragsrätten utifrån fördelningspolitiska skäl, det vill säga att det är mer fördelaktigt för individer med förhållandevis höga inkomster. Effekten blir troligen istället att den fördelningspolitiska orättvisan förstärks. Inkomsttagare som hittills har tjänat på avdragsrätten kommer i stället gå över till så kallad löneväxling inom ramen för sin tjänstepension. Istället för att spara 12 000 kronor per år i en privat pensionsförsäkring avsätter de motsvarande summa av sin bruttolön direkt i sin tjänstepension. Bruttolöneväxling är ett mer prisvärt alternativ, särskilt skattemässigt men även ofta vad gäller avgifter. Problemet är att möjligheten inte är fördelaktig för alla. Bruttolöneväxling är nämligen endast lönsamt när månadsinkomsten överstiger 38 000 kronor. Vid lägre inkomst går inkomsttagaren miste om pensionsrätt till allmän pension och riskerar också försämra sina övriga socialförsäkringsförmåner. Givet situationen med fallande pensioner borde signalen från politiken snarare verka för individuell pensionsförsäkring, i synnerhet för personer som saknar eller riskerar att få en otillräcklig tjänstepension.

- **Gynna långsiktig bunden pensionsförsäkring**: För att möta en utveckling med de sjunkande pensionerna behövs idag en långsiktig lösning för privat pensionsförsäkring. Något som idag saknas i och med slopandet av avdragsrätten. Introducera en ny K-klassad privat pensionsförsäkring som har en utbetalningstid på minst tio år. Denna bör i likhet med avdragsgill tjänstepension omfattas av en avkastningsskatt på 15 procent. Tidigast uttagsålder bör samordnas med tidigast uttag av allmän pension, förslagsvis 63 år. En halvering av avkastningsskatten kan i genomsnitt ge en höjning av den privata pensionen med 8 till 11 procent enligt våra beräkningar (se bilaga 2).

- **Statsfinansiell konsekvens**: Principen är att det sparande som görs i den nya K-klassade pensionsförsäkringen ska ske med beskattad inkomst. Staten erhåller en avkastningsskatt på motsvarande 15 procent under de år som försäkringen gäller. I samband med utbetalning av försäkringen tas dock ingen inkomstskatt ut. Om vi antar att hälften av dagens kapitalförsäkringssparare flyttar sitt kapital till kapitalpension skulle staten gå miste om drygt 117 miljoner kronor i utebliven skatt. År 2014 fick staten in 235 miljoner i avkastningsskatt från hushållen.

- **Främja likvärdiga villkor för olika inkomsttagare som behöver komplettera sitt pensionsförsäkringsskydd**. Dels genom att öppna upp för individuell premieinsättning till den individuella premie- och/eller tjänstepensionen, dels att premieinsättningen ger rätt till en skattereduktion som motsvarar 30 procent av premieinsättningen, som högst får motsvara 2,5 procent av 7,5 inkomstbasbelopp (10 894 kr/år i år).

- **Statsfinansiell konsekvens**: Om vi antar att den genomsnittliga årspremien uppgår till 6 000 kronor och att 18 procent av löntagarna beviljas skattereduktion för individuell insättning i premie- och/eller tjänstepensionen blir den statliga kostnaden 1,4 miljarder kronor per år. I ett längre perspektiv är förändringen kostnadsneutral i och med att skattereduktionen endast senarelägger beskattningstidpunkten. Staten får ökade inkomster via avkastningsskatten samt minskade kostnader för bostadstillägget när pensionsinkomsterna ökar.

7) I Stockholm är det framför allt följande branscher som saknar kollektivavtal: transport (36%), handel (52%), privat vård och utbildning (60%) och städföretag (80%)

3) Pensionärerna frigör inte sin förmögenhet
Merparten av pensionärernas förmögenhet är bunden i bostaden. En tillgång som har växt kraftigt de senaste decennierna, särskilt i storstäderna. Trots detta är pensionärernas vilja att sälja och flytta mycket låg. I Boverket marknadsrapport ”Låst läge på bostadsmarknaden” är huvudförklaringen den höga reavinstskatten vid försäljning av villor och bostadsrätter som gör det särskilt olönsamt för äldre att byta bostad. Reavinstskatten för en villa som köptes 1998 och som säljs i år uppgår i genomsnitt till 300 000 kronor. Många äldre har bott betydligt lägre tid i sin villa eller bostadsrätt och därmed kan antas att deras reavinstskatt blir avsevärt högre. Därför är det inte förvånande att äldre väljer att bo kvar och i många fall också tecknar seniorlån för att kapitalisera en del av fastighetens värde och i slutända låter dödsboet betala reavinstskatten. Därmed frigörs inte kapital för nyproduktion för exempelvis senior- och trygghetsboende för äldre, utan används för kortsiktig konsumtion.

- **Slopa reavinstskatten för ålderpensionärer**: Kravet för skattebefrielse bör kopplas till att ålderspensionären antingen använder försäljningsvinsten till att skaffa ett trygghets- eller seniorboende eller tecknar en livränteförsäkring. Livräntan bör givetvis vara fri från inkomstskatt under utbetalningstiden, vilket kan motivera en beloppsbegränsning för hur stor del av försäljningsvinsten som kan intecknas i försäkringen. Utbetalningsperioden för livräntan bör vara minst tio år för personer mellan 65 och 74 år. Och minst fem års utbetalningstid för personer som fyllt 75 år.

- **Statsfinansiell konsekvens**: Om vi antar att äldres uppskjutna kapitalvinstskuld är 250 000 per hushåll och flyttbenägenheten hos gruppen ökar från 0,2 till 0,6 procent tack vare reformen samt att antalet äldre som bor i villa eller bostadsrätt uppgår till 1,6 miljoner blir den uppskattade kostnaden 2,4 miljarder kronor.

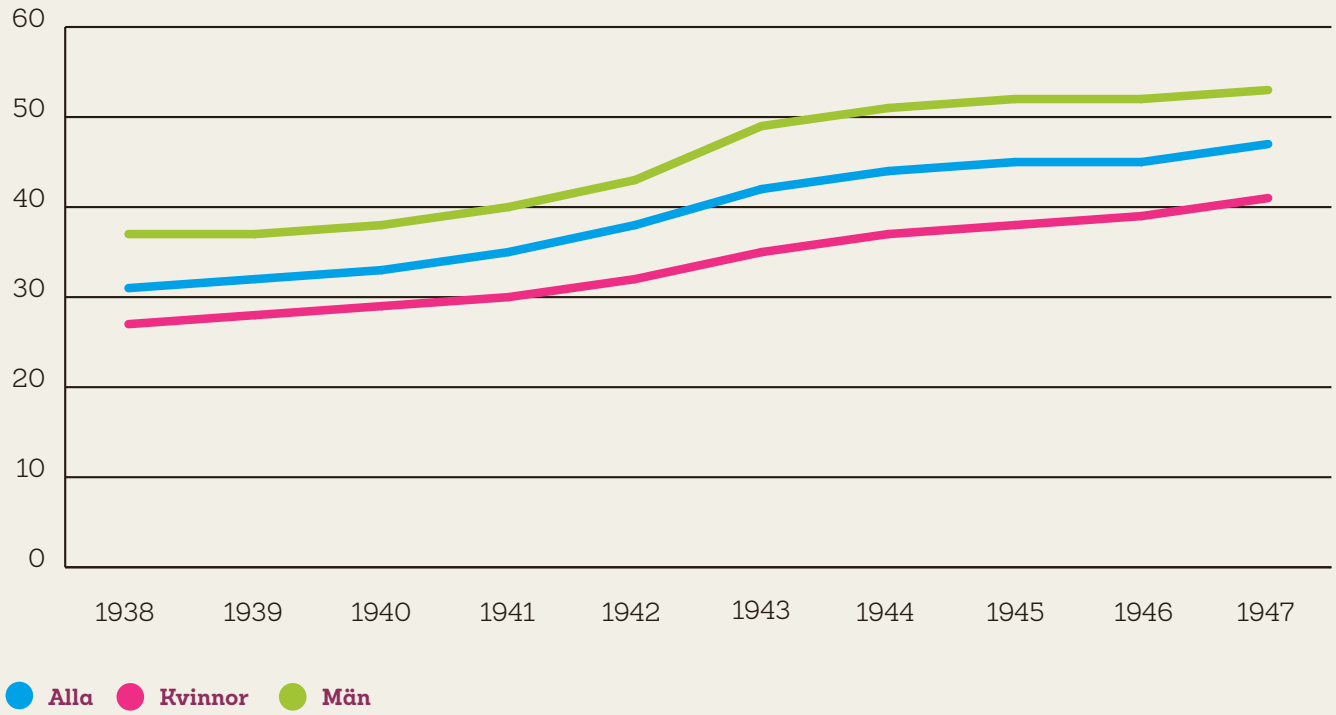

Jobbande pensionärer

4.1. Pensionärer jobbar allt längre

Det blir allt vanligare att pensionärer har kvar en fot i arbetslivet samtidigt som de tar ut hel ålderspension efter 65-årsdagen. Av årskull 1938 var det 31 procent som hade arbetsinkomster året efter att de hade gått i pension. Motsvarande andel för årskull 1947 var 47 procent. Av höginkomsttagarna inom denna årskull var det 68 procent som hade inkomster från arbete ett år efter att de hade gått i pension. Deras genomsnittliga årsarbetsinkomst uppgick till 125 000 kronor under år 2013. Bland medelinkomsttagarna var det 49 procent som fortsatte arbeta och fick en genomsnittlig årsinkomst på 46 000 kronor. Drygt 25 procent av låginkomsttagarna arbetade och deras genomsnittliga årsinkomst uppgick till 13 000 kronor. Sedan årskull 1943 gick i pension så har andelen låginkomsttagare som kombinerar pension och arbete stabiliserats på 25 procent, medan övriga grupper arbetar i större utsträckning.

Andel löntagare som har tecknat en privat pensionsförsäkring (procent).

4.2. Utmaningar och potentiella lösningar för att öka arbetskraftdeltagandet hos äldre

Förbättra villkoren för att pensionärsjobba: Arbetskraftsdeltagandet hos personer mellan 65 och 74 år har ökat markant mellan åren 2003-2013, från 10,6 till 14,6 procent. (SCB) Det är framför allt andelen anställda som har ökat. Särskilt påtaglig blev ökningen efter år 2007 då arbetsgivaravgiften för anställda över 65 år sänktes samt att dessa personer fick ett förhöjt jobbskatteavdrag. Ökningen sker trots att arbetslösheten och sysselsättningen minskade under finanskrisen 2008-2009. De pensionärer som jobbar i störst omfattning gör det inte på grund av låg pension, utan för att de vill och är efterfrågande. Lägst arbetskraftsdeltagande återfinns istället hos de som under yrkeslivet hade lägst inkomster. Därför föreslår vi följande:

- **Särskilt jobbskatteavdrag för personer med garantipension.** En sådan skattesänkning kan bli en drivkraft för att öka arbetskraftsdeltagandet hos individer med lägst pensioner.

- **Statsfinansiell konsekvens:** Antalet individer med garantipension mellan 65-70 år som har arbetsinkomster uppgår till 20 000. Deras snittinkomst är 15 000 kr/år och snittpension är 150 700 kr/år. Vi antar att antalet ökar med 30 procent tack vare en fördubbling av skatteavdrag från 3 000 till 6 000 kronor. Skatteavdragen uppskattas kosta 96 miljoner men samtidigt ökar skatteintäkterna från den aktuella gruppen vilket ger ett överskott på 90 miljoner kronor.

- **Ingen arbetsgivaravgift för arbetskraft med garantipension.** Arbetsgivarnas intresse för att anställda personer med låga pensioner bör rimligen öka ifall arbetsgivaravgiften slopas för anställda med garantipension.

- **Statsfinansiell konsekvens:** Antalet personer med garantipension mellan 65-70 år som har arbetsinkomster uppgår till 20 000. Snittinkomsten är 15 000 kr/år. Vi antar att antalet ökar med 30 procent tack vare avgiftssänkningen. Statens intäktsförlust kan därför beräknas till 40 miljoner kronor.

Bilaga 1:

Sammanställning av de statsfinansiella konsekvenser av reformförslag i rapporten.

Reformförslag	Kostnad/inkomst för staten
Höjd pensionsålder	3,7 miljarder kronor
Höjd pensionsavgift	131 miljarder kronor
Förändring av premiepensionsområdet	0 kronor
Skattereduktion vid garantipension	-3,6 miljarder
Höjd åldergräns i socialförsäkringssystemet	Ingår i beräkningen för pensionsålders-höjningen
Begränsning av temporärt uttag av tjänste-pension	Ingår i beräkningen för pensionsålders-höjningen
Sänkt skatt på långtidsbunden kapital-försäkring (kapitalpension)	-117 miljoner kronor
Skattereduktion för individuell insättning på premie- och tjänstepension	-1,4 miljarder kronor
Slopad reavinstskatt för 65+	-2,4 miljarder kronor
Särskilt jobbskatteavdrag för garantipen-sionärer	90 miljoner kronor
Slopad arbetsgivaravgift för garantipensio-närer	-40 miljoner kronor
Summa:	128 miljarder kronor

Bilaga 2:

Hur påverkas den privata pensionen av en halverad avkastningsskatt?

Man 25 år vid tecknandet. 1 000 kr/månad. Utbetalning vid 65 år i 10 år.

Exempel på månadsutbetalning efter uppnådd utbetalningstidpunkt				
	Dagens avkast-ningsskatt	Halverad avkastningsskatt		
Ålder	4% ränta	4% ränta	Skillnad	i %
65 år	7 078	7 614	536	7,6%
67 år	7 271	7 872	601	8,3%
69 år	7 471	8 142	671	9,0%
71 år	7 681	8 428	747	9,7%
73 år	7 910	8 745	835	10,6%

S 12639 15 08

Folksam
106 60 Stockholm
0771-950 950
folksam.se

Folksam